

GLASILO MUZEJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

MUZEJSKI
VJESNIK
11

YU ISSN 0350-9370

MUZEJSKI VJESNIK

11

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kutina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice i Virje)

TEHNIČKO UREDNIŠTVO

Ljerka Albus, Antica Bregović, Miroslav Klemm, Magdalena Lončarić, Darko Sačić

Urednik: Darko Sačić

Naslovna stranica: Darko Sačić

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Za sadržaj tekstova odgovaraju autori.

Glasilo solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Nakladnik:

Gradski muzej Varaždin

Za nakladnika: Darko Sačić

Tisak: NIŠRO Varaždin

Broj 11 — Ožujak 1988.

God. XI

Naklada 800 komada

Naslovna stranica: Detalj s izložbe »Sportski kostim nekad i danas«, biciklistkinja 1898. g.

Prijevod: Doris Baričević, Ljerka Perči, Oka Ričko, Marina Šimek

MUZEJSKI

VJESNIK

11

GRADSKI MUZEJ VARAŽDIN
1988. 11

- navodi kapelan tog oltara. Za podatke o kanonskoj vizitaciji iz 1660. godine zahvaljujem A. Lukinoviću iz Kaptolskog arhiva u Zagrebu.
8. Leksikon ikonografije, str. 572.
 9. Josip Buturac, Popis župa zagrebačke biskupije od godine 1334., posebni otisak Zbornika zagrebačke biskupije, Zagreb, 1944., str. 42.
 10. Željko Tomičić, Gradišće kod Nedelišća — rezultati pokusnih arheoloških istraživanja, Muzejski vjesnik br. 8 Varaždin, 1985.
 11. Zlatko Tanodi i Adolf Wissert, Poviestni spomenici slobodnog i kraljevskog grada Varaždina, svezak drugi, dio prvi, str. 99, Varaždin, 1944.
 12. Isto, str. 151. Dvije godine ranije se je Johannes Schelperger također pogodio za plaću od dvanaest maraka za posao bilježnika.
 13. Isto, str. 81, 90, 98.
 14. Isto, str. 43.
 15. Ovaj podatak priopćio mi je prof. Božo Oto-repec.

Literatura:

- Grupa autora, Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Zagreb, 1979.
- Anđela Horvat, Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju, Zagreb, 1956.

Gustav Piasek, Varaždin

NEKOLIKO PODATAKA O BOLNICAMA VARAŽDINSKE ŽUPANIJE U PROŠLOSTI

U selu Moždencu nedaleko Novog Marofa osnovala je supruga grofa Rudolfa Erdödy privatnu bolnicu namijenjenu liječenju stanovnika onog kraja bez obzira na njihovo imovno stanje. Ta je Luiza Erdödy vrlo značajna osoba za razvoj zdravstva Varaždina i okoline kao i za humanitarnu djelatnost u tom kraju. Bila je pokroviteljica — a to znači donatorica — društva »Varaždinska dobročinstva složenost« koje je osnovalo prvu bolnicu u Varaždinu. Među prvima je dala novčanu pomoć od 10.000 kruna 1902. godine za osnivanje »Društva za prehranu uboge školske mladeži varaždinskih pučkih škola«.*) 17. studenog 1890. je

*) 10.000 kruna (madžarske valute) iznosi 5.000 forinti (austrijske valute). — Godine 1898. je određena plaća primarnog liječnika nove varaždinske bolnice — sadašnja »stara« kirurgija — 1.000 forinti godišnje.

Anđela Horvat, O gotičkoj arhitektonskoj plastici u Nedelišću, Zbornik za likovne umjetnosti, Novi Sad, 1983.

Rudolf Horvat, Poviest Međimurja, Zagreb, 1944.

Nada Klaić, Zadnji knezi Celjski v deželah sv. Krone, Celje, 1982.

Zusammenfassung

Im Arhiv Slovenije zu Ljubljana befinden sich zwei Verträge mit dem Petschaft des Marktes Nedelišće. Das Petschaftbild zeigt dreimal Christuskopf mit der Aureole. Der Titular von der Pfarkirche (hl. Dreifältigkeit) aus Nedelišće wurde das Motiv des Petschaftbildes genommen.

Auf Grund diesen Dokumenten besitzen wir eine Beschreibung von zwei Gütern die Hans Reichmut der Schreiber des Grafen Cili im Jahren 1454. und 1464. gekauft hat.

otvorila u župnom dvoru u Mađarevu kuhinju za prehranu školske djece u kojoj se dnevno kuhalo na njezin trošak 170 toplih obroka hrane i dijelilo školskoj djeci. Poslije je takvu kuhinju osnovala i u selu Remetinec također na području Erdödyevog imanja.

Bolnica u Moždencu je otvorena 28. svibnja 1890. Vodili su je u početku vlastelinski liječnici obitelji Erdödy: Dr Diermayer do smrti 1896, zatim Dr Maks Čickhoff do 1906. kada je otišao za kliničkog asistenta u Beč. Iza toga bolnicu vodi kotarski liječnik iz Novog Marofa Dr Vilim Taussig i kao zadnji Dr Knežević. Bolesnike su njegovale milosrdne sestre. Sve troškove liječenja i smještaja snosila je obitelj Erdödy. (Slika 1.)

Sl. 1 — Sadašnji izgled zgrade u kojoj je 1890. osnovana bolnica »Saluti«. Južni dio zgrade je naknadno podignut na kat.

Uz bolnicu je postojala i ambulanta kamo su se mogli obraćati za pomoć okolni stanovnici. I ondje su imali besplatni pregled, lijekove i liječenja. U bolnicu se nisu primali oboljeli od zaraznih bolesti niti duševni bolesnici. Prema potrebi vršili su se i kirurški zahvati i kod hospitaliziranih i kod ambulantnih bolesnika. Bolnica je postojala do konca I. svjetskog rata odnosno do odlaska Erdödyja iz Novog Marofa nakon prodaje imanja. Zgrada je bolnice bila vlasništvo Erdödyja, a sagrađena je 1780. godine što se jasno vidjelo iz reljefnog natpisa na istočnoj strani zgrade. Ta kuća postoji i danas. Nalazi se uz početak ceste koja od benzinske stanice u Novom Marofu vodi prema Ljubeščici i Varaždinskim Toplicama. Južni je dio zgrade sada podignut na kat pri čemu je skinuta sa zida mramorna ploča na kojoj je pisalo »EX COGNITIONE SALUS MDCCCLXXXX«. Bolnica se zvala »Saluti« što je najvjerojatnije izvedenica iz riječi »salus« natpisa. Sjeverni je dio kuće i danas prizemnica. U zgradi bivše ambulante sada je gospodarska zgrada, a privatna kuća pokraj bolnice je ondašnja oružnička postaja.¹

U bližoj i daljoj okolici Varaždina odnosno na području bivše varaždinske županije je bilo raznih lječilišta. Tako je u Krapini postojalo lječilište za liječenje hladnom vodom, a u selu Svibovcu pokraj Varaždinskih Toplica lječilište u kojem se liječilo po Schrottovoj metodi uporabom vlažnih obloga i specijalnim dijetama. Lječilište je pripadalo obitelji Mallošeg, dok su nadzor nad bolesnicima obavljali kupališni liječnici iz Varaždinskih Toplica. Godišnje se ondje liječilo do 300 bolesnika.²

Toplice koje su postojale na području županije postoje i danas i koriste se. To su Krapinske Toplice, Tuheljske Toplice i Varaždinske Toplice. Ne koriste se jedino Sutinske Toplice.

Početkom XIX stoljeća, za vrijeme županijskog fizika Dra Kraškovića, nalaze se u okolici Varaždina brojne bolnice za koje se u izvještajima navodi da su sve bile prilično uređene. Postojale su u Krapini, Klanjcu, Bednji, Vinici i Varaždinu.² Možda se radilo o sličnim bolnicama kao ona spomenuta u Moždencu, a podizale su ih plemićke obitelji na što upućuje podatak da se

za vrijeme velikog župana varaždinske županije Karla III Erdödy (1827—1834) raspravljalo o bednjanskoj bolnici i njenoj budućnosti, jer je izumrla plemićka obitelj Magyar koja je izdržavala bolnicu² ili su to bile improvizirane bolnice u kojima su se liječili ranjeni vojnici u Napoleonskim ratovima. Krapinski ljekarnik Ivan Gaj, otac Dr Ljudevita Gaja osnivača Ilirskog pokreta, osnovao je i uzdržavao jednu takvu bolnicu u Krapini u kojoj su se liječili ranjeni Zagorci povrijeđeni u ratu s Napoleonom.²

Godine 1811. naređuje županijska oblast svom fiziku Dru Antunu Alojzu Lueffu da uredi vojnu bolnicu u gradu, jer ima mnogo ranjenih i bolesnih vojnika. Nemoguće ih je smjestiti u postojeću, a već su popunjene i Varaždinske Toplice. I tamo se nalaze ranjeni vojnici. Stanje se pogoršava 1814. Osim bolesnih vojnika u grad dolazi grupa ranjenih i bolesnih Francuza od kojih neki boluju od težih zaraznih bolesti. Da sve bude još kompliciranije naknadno pristiže u Varaždin iz Štajerske grupa zarobljenih Francuza koje treba internirati do sklapanja mira između Austrije i Francuske, a među njima su neki bolesni od zaraznih bolesti pa ih treba izolirati. Nije poznato kako je to riješeno.² Pri spominjanju postojeće bolnice u Varaždinu vjerojatno se mislilo na hospital uz crkvu sv. Florijana (»Bürgerspital«) jer u to vrijeme druge takve institucije nije bilo u gradu.

Godine 1808. se spominje tvornica zemljanog suđa u Sv. Križu, vlasništvo grofa Vojkffy. Najstarija lončarska tvornica kod nas je osnovana u Rijeci 1796., a već iduće godine u Krapini.³ Preveliko poboljšavanje radnika u toj tvornici ponukalo je županijskog fizika Dr Leuffa pa je inzistirao na podizanju bolnice u Sv. Križu u kojoj bi se liječili ti oboljeli radnici. Prvi put susrećemo jednog liječnika koji ozbiljno shvaća ekološke faktore kao etiološke uzroke bolesti. Podžupan varaždinske županije sastavlja prijedlog za gradnju bolnice 1810., no ne spominje se nigdje da li je ikada bila otvorena.²

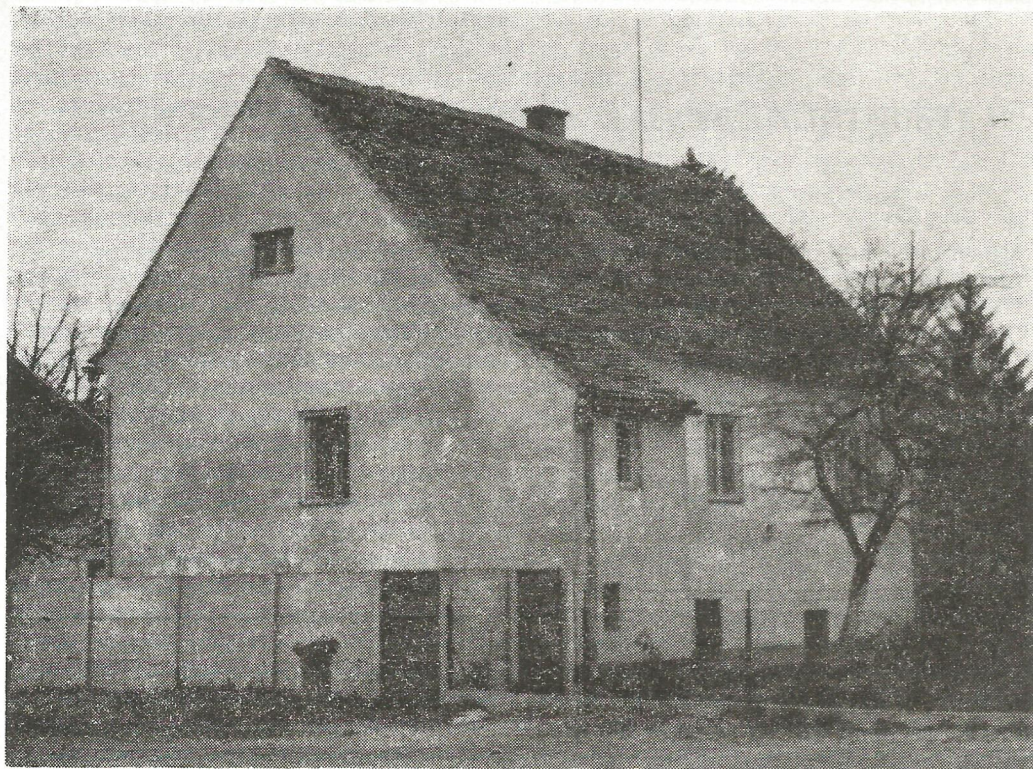
U spisima sjedničkih zapisnika gradskog poglavarstva spominje se godine

1851. »Bogečka bolnica« u Varaždinu no nije navedeno gdje je bila (spis br. 989 iz 1851. g.), a 1852. godine se govori o premještanju »Građanske bolnice« u Dugoj ulici (danas Ul. M. Tita). Ta je bolnica služila za smještaj zaraznih bolesnika, privremeni smještaj luđaka i »po biesnim psima ugriženih osobah« (spis br. 329 iz 1852. godine).⁴

Godine 1853. se spominju dvije bolnice oboljele od luesa koje su ostale dva dana bez lijeka jer je ukinuta »Varoška bolnica za liječenje siromašnih žitelja« (spis br. 564 iz 1853. g.). Niti ovdje nije navedena lokacija. Iste je godine iznajmljena kuća br. 343 vlasništvo Antuna Šoštarića u koju bi trebalo smjestiti luetičare i liječiti ih. Nema pobližih podataka koja je to kuća bila.⁴

Godine 1828. osnovano je u Varaždinu spomenuto društvo »Varaždinska dobroćinstva složnost«. Pravila su društvu donesena i potvrđena 1829. godine.⁵ Odlukom vlade od 16. kolovoza 1859. dozvoljeno je društvu otvoriti bolnicu. Bolnica je smještena u zgradi koja i danas postoji u Končarevoj ulici br. 48 i imala je 15 — 20 kreveta. Prema pravilima bolnicom je upravljao inspektor i ekonom bolnice. Za svakodnevnu brigu oko bolesnika i za sve unutar bolnice brinuli su se jedan bolničar i jedna bolničarka koji su bili plaćeni za to, dok je liječenje bolesnika vršio liječnik uz pomoć jednog kirurga. Obojica su radili dobrovoljno. U bolnicu se primalo sve građane podjednako, a sirotinja se liječila besplatno. Bolesnici su za vrijeme liječenja imali svoju postelju, posteljno rublje, bolesničku odjeću, potrebne lijekove, stalnu njegu i stručno liječenje. Bolnica je postojala do 1866. godine kada je otvorena »Javna i sveobća bolnica« u sadašnjoj Hinkovićevoj ulici.⁶ (Slika 2.)

U izvanrednim situacijama, kao na pr. 1709. godine kada je prijetila kuga, osnivani su lazareti za smještaj oboljelih u raznim mjestima Slavonske krajine (Koprivnica, Križevci). Jedan je bio osnovan i u Varaždinu.⁷ Kada je 1893. godine prijetila kolera gradu, nakon što se pojavila u Rusiji

Sl. 2 — Zgrada u kojoj je 1859. godine otvorena prva bolnica u Varaždinu

i Srijemu, osnovan je izolator za obojle i smješten najprije pokraj Drave, a poslije premješten u blizinu groblja da se ne bi ev. mrtvace moralo prenositi kroz grad.^{8,9,10,11,12,13}

Zaključak

Ne možemo smatrati bolnicom sve ono što se u prošlosti tako nazivalo. Izuzetak su bolnice »Saluti« u Moždencu i bolnica u Varaždinu osnovana 1859. g. One su imale stalne liječnike i organiziranu bolničku njegu osposobljenih osoba uz sve ono što spada u bolničko liječenje. Bez obzira tko je i kojim motivima osnivao pojedinu bolnicu, moramo priznavati i cijeniti nastojanja omogućavanju stručnog liječenja ili pomaganja bolesnim i povrijeđenim.

LITERATURA I IZVORI PODATAKA:

1. Piasek, G.: Bolnica »Saluti« u Novom Marofu, »Lij. vjesnik«, 90: 106, 1975.

2. Janković, J.: Pabirci po povijesti varaždinske županije, Brzotisak Stj. pl. Platzer, Varaždin, 1898.
3. Peroš, R.: Keramika i ljekarničko posuđe u svijetu i kod nas, »Farm. glasnik«, 11: 410, 1961.
4. Strahonja, E.: Ponešto o građi za medicinsku povijest Varaždina u razdoblju od 1850—1900. godine, neobjavljen rukopis kod autora (saopćeno ljubeznošću autora).
5. Belošević, S.: Županija varaždinska i slob. kr, grad Varaždin, Zagreb, 1926., str. 155.
6. Filić, K.: Zdravstvo Varaždina tijekom stoljeća, rukopis, 1961. — rukopis vlasništvo autora.
7. Piasek, G.: Neki podaci o kugi u Varaždinu i okolici od XVI do XVIII stoljeća, Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin, 5: 67, 1975.
8. »Varaždinski viestnik«, br. 35, 1892.
9. »Varaždinski viestnik«, br. 36, 1892.
10. »Varaždinski viestnik«, br. 43, 1892.
11. »Varaždinski viestnik«, br. 44, 1892.
12. »Varaždinski viestnik«, br. 12, 1893.
13. »Varaždinski viestnik«, br. 15, 1893.

Zahvala

Zahvaljujem Vjekoslavu Ferenčini iz Mađareva kod Novog Marofa na prijavljenoj fotografiji zgrade u kojoj je bila smještena bolnica »Saluti« u selu Moždencu.